

Уроки у 5 класі

ТЕМА. Фонетика. Орфоепія.

Орфографія

Урок 1

ТЕМА. Звуки і букви. Голосні й приголосні звуки

Мета: ознайомити учнів із такими розділами науки про мову, як фонетика, орфоепія, графіка, орфографія; розширити знання школярів про звуки мови, про поділ їх на голосні та приголосні; виробляти навички правильно вимовляти голосні й приголосні звуки; виховувати в учнів чуйність, доброзичливість, співчутливість.

Обладнання: картки для словникової роботи, схема.

Тип уроку:

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

!!. Повідомлення теми і мети уроку

— Сьогодні ми починаємо вивчати нову тему «Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія».

— Як на вашу думку, що вивчає дана тема?

Основні завдання:

- ознайомитися з розділами науки про мову; розширити знання про звуки мови;
- вчитися правильно вимовляти голосні й приголосні звуки;
- виробляти навички фонетичного розбору слів;
- розвивати фонетичний слух.

III. Ознайомлення зі змістом нового матеріалу

Загальний огляд т

Подивіться на структурно-часову модель теми. Це ті теми, які ми повинні вивчати протягом 10 уроків, а потім застосувати на тематичному оцінюванні і надалі використати у повсякденному житті.

-2-

-Де вам можуть знадобитись знання з фонетики?

IV. Сприйняття та засвоєння учнями навчального матеріалу

Актуалізація опорних знань

Яка найменша одиниця мови?

— З яких звуків складається наше мовлення?

Словникова робота

Фонетика (від гр. *phone* — звук) — розділ мовознавства, який вивчає звукову систему мови.

Орфоенія (від гр. *orthos* — правильний, *epos* — слово, мова) — розділ мовознавства, що вивчає правильність вимови слів.

Графіка (від гр. *grafo* — пишу, малюю) — розділ мовознавства, який досліджує співвідношення між літерами й звуками.

Орфографія (від гр. *orthos* -- правильний і *grapho* — пишу) — система загальноприйнятих правил, що визначають правопис слів та їх форми.

Орфоепічна хвилинка

Дзвенять джмелі у гаї, весняний грім гримить,

Вода у водограї тихенько плюскотить,

Пташки в саду співають, і поїзди гудуть,

Хлоп'я на скрипці грає, в танок дівчата йдуть.

Ці звуки кожен знає, та не про них розмова,

Бо п'ятий клас вивчає чарівні звуки мови.

Завдання

— Прослухати вірші. Виписати з них голосні звуки, які я найбільше виділятиме голосом. Скільки їх?

Айстра квітне у саду,

Аір у лузі я знайду.

«Е-е! — сказала буква Е,-

— Звір мене не здожене!»

Синиця пищить —

Зиму віщить.

Івасик іграшками грався, а по двору ішов індик.

Івась побачив — і злякався, і від індика в дім утік.

Оленя одне блукало.

Оленя когось шукало.

-3-

Уранці Уляна Уласа ураз умивати взялася.

Улас утікав, ухилявся: учора уже умивався!

--Як утворюються голосні звуки?

Розумова хвилинка (колективна робота)

--Прослухати слова. Якими звуками різняться слова кожної пари?

--Чи вплинула зміна звука на значення слова?

Чайка — лайка, луг — лук, фазан — казан, форма — норма, фото — лото, горе — море.

Узагальнююча бесіда

--Як утворюються приголосні звуки?

--Скільки приголосних звуків в українській мові?

Самостійна робота

Відгадати загадки.

Записати відгадки, показати, якими звуками вони відрізняються одна від одної.

З [к] дерева захищає І на них вона завжди;

З [н] звірятко заховає, Коли треба, від біди.

(Кора, нора)

На далекому на Сході І завжди в морській воді;

Коли [к] на [г] заміниш, Стану деревом тоді.

(Краб, граб)

На неї птах сідає, Вона його гойдає.

А коли [г] на [б] змінить, Звірятком стане вмиць.

(Гілка, білка)

(Перевіряємо способом взаємоперевірки, один з учнів читає вголос, інші — перевіряють.)

Колективно-індивідуальна робота на дошці

--Виписати з вірша слова з буквосполученням [дж], [дз], [дз"], передати їх у звуковому записі.

ДЖ і ДЗ запам'ятай,

Одним звуком промовляй:

Джерело, ходжу, бджола,

Дзьоб, дзвіночки, дзеркала.

Творче завдання (усно)

--Конкурс на краще речення зі словом із цього вірша.

-4-

V. Закріплення вивченого матеріалу

Колективне складання схеми

Голосні

Ненаголошені Наголошені

тверді м'які

ДЗВІНКИ

глухі

Приголосні

дзвінкі тверді

ВСіХ-38 глухі м'які

Звуки ми вимовляємо й чуємо

V. Домашнє завдання

Впр. № 219

Уявіть ситуацію: звуків, як найменшої одиниці мови, не існує. Скласти невеликий усний текст-міркування за темою «Чи могли б ми спілкуватися?»

VI. Підсумок

- Вивчення якої теми ми розпочали сьогодні на уроці?
Який розділ мовознавства вивчає звукову систему мови?
- Як поділяються звуки нашої мови?

Чи потрібно розвивати навички правильно вимовляти голосні й приголосні звуки?

Займенник. Узагальнення знань.

Урок у 6 класі.

ТЕМА. Узагальнення та систематизація знань. Розряди займенників. Відмінювання займенників, використання їх у мовленні. Засвоєння групи орфограм

Мета: узагальнити й систематизувати вивчене про займенник як частину мови; удосконалити вміння учнів визначати розряди, відмінювати займенники, пояснювати орфограми, правильно використовувати займенники в усному та писемному мовленні; розвивати увагу, спостережливість, пам'ять, логічне мислення; виховувати інтерес до вивчення української мови, любов до поезії, до рідного слова.

Обладнання: підручник, магнітофон, таблиця (будиночок займенників).

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації знань.

Епіграф уроку:

*Барвистість одвічна народної мови -
Це щось невимовне, прекрасне, казкове:
І ласка любові, й зелена калина,
І пісня досвітня в гаях — солов'їна.*

П. Усенко

ХІД У РОКУ

I. Організаційний момент

1. Проблемна ситуація

Учитель. Діти, пригляньмося уважно до цього будиночка. Хто здогадався, чому саме на 9 поверхів його поділено? Які це поверхи, як вони називаються? Прослухайте казку і дайте відповідь на питання.

2. Інсценування казки

КАЗКА ПРО ЗАЙМЕННИК

У казковому лісі на просторій зеленій галявині жили собі займенники, їх було багато, і всі такі різні. Тому часто сперечалися, а інколи навіть до бійки доходило.

Одного разу проходив тим лісом чарівник. Дивиться — якісь дивні створіння на галявині, до того ж не в настрої. Одні сваряться, інші б'ються, а деякі сидять і сумують.

-- Хто ви? — запитав чарівник. — І що трапилось? Щось!

— Нічого!

--Казна-що! — навперебій почали вигукувати займенники.

Стривайте! Хто мені пояснить, що тут діється?

— Кожний Сам! Хтось! Ніхто!

- Той

- Цей!

- Абихто! — знову наввипередки закричали займенники.

— Хай говорить хтось один. Хто тут головний?

— Я! Він! Кожний! Всі! — почулося на галявині.

— Зрозуміло. Ви не можете помиритися, бо не можете поділитися. Цій біді ми зарадимо.

— Чарівник махнув своєю паличкою, і перед здивованими займенниками виріс чудовий дев'ятиповерховий будинок. *(На дошці малюнок будинку. Кожен поверх підписаний назвою певного розряду займенників, у віконцях видніються обличчя, підписані назвами займенників.)* Удруге махнув — і кожен займенник зайняв свій поверх. Тепер вони мали власні кімнати, перестали сваритися й охоче ходили один до одного в гості.

3. Бесіда

Учитель. А тепер ви можете дати відповідь на поставлені питання?

— Чому саме на 9 поверхів чарівник поділив цей будиночок?

Які це поверхи? Як вони називаються?

II. Повідомлення теми та мети уроку

Учитель. Сьогодні ми не тільки повторимо розряди займенників, а й пригадаємо особливості їх відмінювання, будемо удосконалювати вміння вводити займенники у речення.

III. Актуалізація опорних знань

1. Робота над епіграфом уроку

Учитель. Зверніть увагу на епіграф нашого уроку - це слова з поезії П. Усенка, вони вчать нас любити й шанувати рідну мову.

(Учень зачитує епіграф. Учні записують у зошити тему уроку та епіграф.)

-3-

2. Бесіда

Учитель. Нагадайте, чому ця частина мови має таку назву. .(Тому що займенники вживаються замість іменників, прикметників, числівників.)

-Як називаються в російській мові іменник, прикметник, числівник?

-А як займенник називається в угорській мові

Подібно до російської мови утворилось і українське слово «займенник» (замість *імен*).

3. Поетична хвилинка

Учитель. Учень нашого класу минулого уроку отримав індивідуальне завдання. Він повинен був самостійно знайти вірш про займенник та вивчити його напам'ять. А ви уважно послухайте вірш та доберіть до нього назву.

ЗЛИТКИ ЗЛОТІ

Чи ти задумувавсь, відкіль оті

У нашій мові злитки золоті?

Як намистини, диво калинове —

Частини мови!

Який співець, поет, який письменник

Уперше слово вигадав — іменник?

Іменник! Він узяв собі на плечі

Велике діло — визначати речі...

...А поспитай звичайного займенника,

За кого він у мові? За іменника!

(Хоч може цей наш скромний осередок

Замінювать числівник і прикметник.)

(Д. Білоус)

Учитель. Автор цього вірша відомий український поет Дмитро Білоус. Свою

поезію він назвав «Злитки золоті». Спробуйте пояснити цю назву.

Яку роль в мові виконує займенник?

IV. Узагальнення і систематизація знань

1. Практичне завдання ^Г

(На дошці записані речення)

Ви чуєте, скільки вогню в нашій мові,
в палкому, гарячому, гарному слові?
Мова, наша мова, мова кольорова,
в ній гроза травнева й тиша вечорова.

-4-

Завдання. Прочитати речення. Назвати слова, що вказують на предмет, ознаку, кількість, але не називають їх. Визначити розряди займенників.

2. Відмінювання словосполучень із займенниками

Учитель. А як змінюється ця частина мови? Зараз ми продовжимо роботу над відмінюванням займенників.

Завдання. Провідміняти словосполучення. Ввести їх у речення.

Своє село, уся робота, цей рік, стільки учнів.

3. Колективна робота з підручником (впр. 413)

Учитель. А тепер давайте з'ясуємо, яку ж синтаксичну роль виконує займенник в реченні.

4. Робота з віршем М. Сингаївського

Завдання. Прочитати вірш, визначити тему, головну думку.

Учитель. А зараз потренуємося визначати граматичні ознаки займенників.

Всі, хто за нас поліг у вирвищах смертей,
ви — в пам'яті землі, ви — у серцях дітей...

Ви з нами кожен день — у творчості, в труді.

І на землі дітей

Довічно молоді.

(М. Сингаївський)

Завдання. Записати займенники, які ви почули у вірші, визначити їх розряд, рід, число і відмінок.

5 Гра «Займенник у народній творчості»

Учитель. Зараз ми пограємо в гру. Для нього потрібно утворити 3 команди. Виграє та команда, яка швидше впорається із завданням. Треба навести загадки, які б починалися питальними займенником, та прислів'я і приказки, які б починалися відносним займенником. Загадки відгадують дві інші команди.

6. Диктант-тест

1) Назвіть розряди займенників.

2) До якого розряду належать займенники *мій, твій, ваш, наші*. Які займенники ще не вказані?

3) Назвіть-означальні займенники.

4) Складіть два речення, у яких займенник *хто* виступав би питальним і відносним.

-5-

5) Складіть два речення, у яких *що* виступало б то сполучником, то займенником.

6) Поясніть правопис: *будь-що, ні з ким, де, абищо, де в кого, комусь, нічого, хто-небудь, хтозна-що*.

7) Випишіть лише займенники: *хтозна-де, будь-який, коли-небудь, будь-як, будь-що, абиколи, абихто*.

V. Підбиття підсумків уроку

1. Інтерв'ю

Учитель. Діти до нас прийшли гості. (До класу заходить дівчина)

Кореспондент.

(Вчителем застосовується метод інтегрованого навчання –

«Інтерв'ю»)

-**Я** кореспондент шкільної газети. Дозвольте взяти інтерв'ю.

- Чим ви сьогодні займались на уроці?

- А яка частина мови називається займенником?

- Що нового ви дізнались про займенник?

- Розкажіть про особливості правопису цієї частини мови.

- Які займенники пишуться через дефіс?

- Чим різняться відносні займенники від питальних?

-- Яку синтаксичну роль виконують вони в реченні?

V!. Оцінювання

V!!. Домашнє завдання (диференційоване)

1. Написати твір-мініатюру «Рідна мова», використовуючи займенники.
2. Скласти цікаві мовні завдання за вивченим матеріалом (малюнки фразеологізмів, мовні задачі тощо).

Творчість Ліни Костенко

Уроки літератури в 6 класі

УРОК № 1

ТЕМА. Ліна Костенко. Розповідь про письменницю. Уявне, фантастичне і реальне в поезіях «Дощ полив...», «Пісенька про космічного гостя»

Мета: познайомити учнів з поетесою та її віршами; дати поняття про пейзажну лірику; навчити розрізняти уявне, фантастичне та реальне; оцінювати ставлення автора

до природи, людей, подій; розвивати навички аналізу поетичного твору; виховувати доброзичливе ставлення до світу природи, до людини, бажання творити добро, вміння спілкуватись.

Обладнання: портрет поетеси, ілюстрації, збірка поезій, аудіозаписи, підручник «Українська література. 6 клас» (автор А. О. Дудіна).

Міжпредметні зв'язки: живопис, музика.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Очікувані результати: після цього уроку учні зможуть:

розповідати про поетесу, епізоди з її життя як неординарної особистості нашого часу;
аналізувати вірші, розрізняти фантастичне та реальне;
виявляти власне ставлення до природи, людини та поезії.

Орієнтовний план і методи проведення уроку

1. Актуалізація знань, мотивація навчальної діяльності (комбінована бесіда) (6 хв).
2. Оголошення теми, мети та очікуваних результатів (2 хв).
3. Вивчення нового матеріалу: самостійна робота з підручником (над статтею, текстом вірша), робота в малих групах (30 хв).
4. Підбиття підсумків уроку. Оцінювання (7 хв).

-2-

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація знань, мотивація навчальної діяльності

Запитання до учнів:

--Яких поетів ви знаєте, які поетичні твори пам'ятаєте?

--Як на вашу думку, поезія чи проза місткіше, виразніше, лаконічніше говорить нам про світ, явища, предмети, людей?

Наведіть приклади віршів, що можуть довести сказане вище.

Учитель. Слова з вірша Ліни Василівни Костенко «Поезія — це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі» найповніше висловлюють думку про поезію — одне з різновидів мистецтва слова.

II. Оголошення теми, мети та очікуваних результатів

Учитель. Безцінний дар, яким володіє людина,— це слово, а ще можливість спілкуватися з природою, людьми.

На уроці ми познайомимося з геніальною сучасницею — Ліною Костенко та її чудовими віршами «Дощ полив...» та «Пісенька про космічного гостя».

III. Вивчення нового матеріалу

1. Самостійна робота учнів

Читання статті «Ліна Костенко» (С. 126) та формулювання запитань за змістом статті (сформульовані запитання записати в зошити), поставити запитання одне одному (робота в парах).

2. Виразне читання вчителем вірша «Дощ полив...»

3. Бесіда за прослуханим віршем

Запитання до учнів:

— Яка пора року, стан природи відтворено у вірші?

— Чи відчували ви, що природа жива? У чому автор виявила особливе ставлення до природи?

— Знайти епітети, метафори, порівняння. З якою метою вони використовуються?

4. Учитель. Сформулюйте свій варіант відповіді на запитання:

-- Що «невідоме» відкрила для нас поезія «Дощ полив...»?

—Продовжте речення: «Коли я слухала вірші, уявляла...».

5. Самостійно прочитати вірш «Пісенька про космічного гостя».

Пропоную об'єднатися в групи для виконання завдань.

-3-

Підготувати розгорнену відповідь на запитання.

I група

Події, зображені у вірші «Пісенька про космічного гостя », справжні чи фантастичні ? Доведіть, поміркуйте.

// група

Згадати твори, у яких диваки чи фантазери були головними героями. Що їх об'єднувало?

/// група

Чим подобаються вам уявні стосунки між землянами п мешканцями інших планет?

IV група

Чим, на думку ліричного героя, можуть похвалитись земляни? Що, на думку поетеси, найцінніше в житті мешканців нашої планети?

IV. Оцінювання підсумків уроку

1. Метод «Мікрофон»(Вчитель ставить запитання, учні передають один одному уявний мікрофон і відповідають)

Закінчити речення.

Вірші Ліни Костенко, фантастичні й реалістичні водночас, виховують... ставлення до світу, природи, людей, формують...

2. Слово вчителя. Оцінювання учнів

V. Домашнє завдання

1. Прочитати матеріал підручника (С, 126).
2. Вивчити напам'ять вірш (на вибір); усно підготувати невеликий монолог «Людина, природа, світ у поезії Ліни Костенко».

Тема: Ліна Костенко. Ідея зіткнення неповторності і буденності, стандарту в «Кольорових мишах». Умовна, вигадана ситуація. Образ особливої дівчинки Анни

Мета: навчити учнів визначати ідею твору, відкривати для себе неповторне в людині; поглибити розуміння умовності в зображенні; розвивати, вдосконалювати навички аналізу образів, творчої уяви; виховувати повагу до людської особистості.

Міжпредметні зв'язки: зарубіжна література.

ХІД УРОКУ

I. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок

Запитання до учнів:

—Що нового дізнались на попередньому уроці?

Яким постає світ, людина, природа у віршах Л. Костенко?

—Прочитати вірш, вивчений напам'ять. Чим він вас вразив?

—Усний монолог на тему «Людина, природа і світ у віршах Ліни Костенко».

II. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Світ природи незвичайний, одухотворений, світ навколо нас загадковий (вірші «Дощ полив...», «Пісенька про космічного гостя»).

Читаю вірш «Осінній день...». Коротко коментую.

—Про що пише поетеса? Визначте теми її творів.

—Хто в центрі уваги автора?

Так, людина. Природа одухотворена, світ незвичайний, люди — особливі.

Оголошення теми, мети, завдань уроку.

III, Основна частина. Вивчення нового матеріалу

1. Виразне читання вірша «Кольорові миші»

2. Аналіз вірша

Запитання до учнів:

—Які почуття викликав у вас поетичний твір?

—Про що ви подумали, коли пролунали останні рядки вірша?

—Визначте тему та основну думку. (Запис у зошити)

—Якою ви уявляєте Анну?

--Які рядки ви хотіли б виписати та запам'ятати як афоризми? Прокоментуйте їх.

—Які художні засоби використовує автор? Наведіть приклади. Визначте їх роль.

3. Робота в малих групах «Дерево рішень»

Пропоную учням об'єднатися в групи. Кожна отримує окреме завдання.

Працюючи в малих групах, скласти повідомлення, підготувати усний монолог, продовживши подані речення, фрази.

/ група

Події, зображені в поезії «Кольорові миші», відбувалися...

Вони, на мою думку, ...

// група

Сусід звинувачує Анну, бо...

Як аргумент хочу навести і прокоментувати рядки

III група

Анна і сусід мають різне світобачення. Дівчинка... Чоловік...

IV група

Назвою вірша поетеса хотіла підкреслити...

V група

Образ Анни має духовних спільників у світовій літературі. Це насамперед... («Маленький принц» А. де Сент-Екзюпері, «Дивак» Гр. Тютюнника).

4. Представлення, захист робіт (усно)

IV. Висновок

Учитель. Світ не завжди здатний оцінити талант, незвичайну особистість. Тож дуже важливо, щоб наші сірі будні були освітлені іскорками добра, фантазії.

Я і ви будемо пам'ятати, що «життя — це справа без гарантії», тому кожен має бути готовий до труднощів, аби їх з гідністю пережити.

V. Оцінювання

V!. Домашнє завдання

Скласти учнівський проект, опорну таблицю «Життєві цінності»:

I група — за творами А. де Сент-Екзюпері;

II група — за творами Л. Костенко;

III група — «Дивак» Гр. Тютюнника (зразок додається, див. додаток).

Зразок для виконання домашнього завдання

Світ дітей

«Маленький принц»	
1. Пригоди, щось незвичне («повне пригод життя джунглів»)	1. Практична користь, доцільність науки, гроші («Яка краса!» — будинок за 100 тис.)
2. Творчість як необхідність виразити себе	2. Мода, загальноприйняті підходи до всього (одяг, політика, спосіб життя)
«Дивак»	
1. Все хочуть збагнути, осягнути	1. Байдуже ставлення до природи, середовища
2. Піклуються про природу, люблять її («помирає сосна...»)	2. Грубе, навіть жорстоке ставлення до всього («Тут на землі не бити не можна», «Прокіп хльоскав батогом і лаявся»)
«Кольорові миші»	
1. Дитяча уява перетворює мертве в одухотворене, живе («Вона робила... кольорові миші з оцих ось жовтих сухих листків»)	1. Жорстокий світ дорослих, безжальний («...і розважали стратами юрму»)
2. Живуть у своєму особливому світі («Вночі їм сняться миші кольорові»)	2. Збочене уявлення про життя дітей («Вони були нормальні і здорові, а ця чаклунка збила їх з пуття»)

Слова, граматично не зв'язані

з членами речення. Урок-гра у 8 класі

Соціокультурна тема: твори Т. Г. Шевченка

Мета: систематизувати й узагальнити знання учнів про звертання, вставні слова (словосполучення, речення); закріпити навички вживання розділових знаків у реченнях, ускладнених звертаннями, вставними словами, правильного вживання звертань і вставних конструкцій у мовленні школярів; поглибити почуття любові та поваги до Т. Г. Шевченка,

Методи і прийоми: робота в малих групах і парах, конструювання речень відповідно до мовленнєвої ситуації, виразне читання текстів і поезії, бесіда за прочитаним, складання діалогів, уявна екскурсія, творчо-пошукова робота.

Тип уроку: урок повторення, узагальнення й систематизації знань.

Обладнання: плакати, портрет Т. Г. Шевченка, репродукції з його картин, ілюстрації до творів, індивідуальні картки, тексти творів художньої літератури.

Епіграф:

В Україні своїй,

Славній, вольній, новій,

Ми тебе не забули, Тарасе!

(Народна творчість)

ХІД УРОКУ

I. Мотивація навчальної діяльності

З'ясування емоційної готовності учнів до уроку. Повідомлення теми, мети уроку.

Учні повинні знати: що означає звертання, види за будовою, чим виражаються, групи вставних слів за значенням, вживання в реченні звертань, вставних слів і словосполучень.

Учні повинні вміти: визначати в реченнях звертання, вставні слова і словосполучення, правильно вживати розділові знаки, інтонувати такі речення, виразно читати поезію Т. Г. Шевченка та інших поетів, приклади з усної народної творчості, висловлювати свої міркування. Учитель доповнює, що на уроці учні мають більше дізналися про усну народну творчість, поглибити знання про Т. Г. Шевченка — талановитого поета, художника, ім'я якого відоме в усьому світі.

(Учнів поділено на 4 групи: 2 команди і 2 групи підтримки. «Журі» — 3 учні старших класів. Учні виражають свій настрій готовності до уроку за допомогою дієслів хвилююся, радію, очікую, сподіваюся тощо. Учитель бажає всім успіху на уроці.)

I етап змагання. «Розминка»

I команда

1. Розділ мовознавчої науки, що вивчає словосполучення і речення. (Синтаксис)
2. Слова, різні за звучанням, але близькі за значенням.

(Синоніми)

3. Слово, що називає особу або предмет, до якого звертаються з мовленням. (Звертання)

4. Чи є закінчення в незмінюваних словах? (Ні)

5. Лише вставними бувають слова... (мабуть, по-перше, по-друге, щоправда, крім того, а втім, отже).

6. Зробити синтаксичний розбір речення (за карткою).

Я гімн тобі співаю, Вітчизно милая моя.

(Просте, розповідне, двоскладне, поширене, повне, ускладнене звертанням Вітчизно милая моя)

II команда

1. Розділ мовознавчої науки, що вивчає правила вживання розділових знаків. (Пунктуація)

1. Слова, що мають протилежне значення. (Антоніми)

3. Розмова між двома особами. (Діалог)
4. Чи завжди звертання відокремлюється розділовими знаками? *(Так)*
5. Чи може речення складатись з одного слова? *(Так)*
6. Зробити синтаксичний розбір речення (за карткою).

На жаль, чудес на світі не буває.

(Просте, розповідне, односкладне, безособове, поширене, повне, ускладнене вставним словом *на жаль*)

II етап змагання. Конкурс «Оратор»

Представники команд стисло розповідають про звертання і вставні слова. Групи підтримки наводять приклади речень із творів Т. Г. Шевченка зі звертаннями і вставними словами.

(Завдання біля дошки.)

/ команда, картка № 1

Скласти дві пари речень, щоб в одних слова *кажуть, може* були вставними, а в інших ці самі слова виступали в ролі членів речення.

II команда, картка №2

Скласти дві пари речень, щоб з одних слова *видно, на щастя* були вставними, а в інших ці слова виступали в ролі членів речення.

Питання до першої команди

Звертання

1. Що означає? *(Називає того, до кого звертаються з мовленням.)* Наприклад: *Україно, Україно! Серце моє ненько! Як згадаю твою долю, заплаче серденько* (Т. Г. Шевченко).

2. Види за будовою. *(Непоширене — одне слово, поширене — сполучення слів.)* Наприклад: *Моя ти доле молодая, не покидай мене* (Т. Г. Шевченко).

3. Чим виражається? (Іменником, іменним словосполученням) Наприклад: *Ой зозуле, зозуленько, нащо ти кувала?*

(Т. Г. Шевченко)

// **команда**

Вставні слова, словосполучення й речення.

Виражають ставлення мовця до повідомлюваної ним інформації. Вони не є членами речення і виділяються інтонацією, а на письмі відокремлюються комами, рідше — тире.

/ золотої, й дорогої мені, щоб знали ви, не жаль моєї долі молодой (Т. Г. Шевченко).

Такі, бачте, люди: все письменні друковані, сонце навіть гудять (Т. Г. Шевченко).

Знають, од Бога, і голос той, і ті слова ідуть меж люди! (Т. Г. Шевченко)

Там батько, плачучи з дітьми, (а ми малі були і голі) не витерпів лихої долі, умер на паничині (Т. Г. Шевченко).

Журі підбиває підсумки змагань I і II етапів.

III етап змагання.

Мовна гра «Коректор»

Кожна команда одержує картки із завданням. Група підтримки наводить приклади з творів Т. Г. Шевченка.

// **команда Картка 1**

Поставити в кличному відмінку слова.

Іван, Гриць, Олег, Оксана, Марія, Віталій, Тетяна, Максим, Галя, Ганна, Василь, Андрій, Катря.

Пан полковник, пан Президент, пані вчителька, пан учитель, товариш генерал, пан добродій, пані добродійка.

Картка 2

Відредагуйте речення і проаналізуйте вживання форм кличного відмінка в українських піснях.

1. Чом, чом, земля моя, так люба ти мені? (*Земле моя*)

2. Ой не шуми, луг, зелений байрак! Не плач, не журися, молодий козак! (*Луже, зелений байраче, молодий козаче*)

3. Гей, лети, мій кінь, степом і ярами, розбий мою тугу в бою з ворогами. (*Мій коню*)

4. Сизокрилий орел, високо літаєш, чи далеко мого сина у війську видаєш?

(Сизокрилий орле)

Картка 3

Виберіть один із запропонованих варіантів звертання. Свій вибір обґрунтуйте.

1. Вельмишановна пані Малишко, рідна мати моя, Марія Петрівно), ти ночей недоспала, і водила мене у поля край села (А. Малишко). *(Рідна мати моя)*

2. (Володимире Сергійовичу, дорогий мій, любий пане Володимире, шановний пане професоре, дорогий Володю), запрошуємо Вас узяти участь у конференції.

(Шановний пане професоре)

3. — Добридень, (Дарко, Дарино Іванівно, пані Дарино, високо- поважна пані, громадянко Лещенко),— весело привіталися до неї Юзя і хотіла щось спитати (ЛесяУкраїнка). *(Дарко)*

4.(Рідна пані матінко, шановна Маріє Петрівно, рідна мати моя, матінко моя ріднесенька, дорога пані Франко) в нещасний час, у годину лиху ти породила мене на світ (І. Франко). *(Матінко моя ріднесенька)*

5.«Микито, рідний брате!», пане Микито, брате Микито, високоповажний пане брате, любий братику),— пише -ввечері, залишившись на самоті, Тарас листа в далеку Кирилівку (О. Іваненко). *(«Микито, рідний брате!»)*

II команда Картка 1

Поставити в кличному відмінку слова.

Мрія, серце, серденько, голубка, сокіл, сестра, доня, син, бабуся, тітонька, батько друг, козак, директор, вчитель, староста, професор.

Пан Олег, пані Тетяна, добродійка Іванівна, капітан Степаненко, добродій Миколо, товариши Максим, брат Петро.

Картка 2

Відредагуйте речення і проаналізуйте вживання форм кличного відмінка в українських піснях.

1. Повій, вітер, на Вкраїну, де покинув я дівчину, де покинув карі очі, повій, вітер, опівночі. *(Вімре)*

2. Соловей, ти ж мій брат, виклич мені дівча з хати.
(Соловейко, ти ж мій брате)

3. Поглянь, отаман, вже світ настає, уже ж наше товариство коней сідлає! *(Отамане)*

4. Не хилися, явір, ще ти зелененький! Не журися, козак, ще ти молоденький!
(Явороньку, козаченьку)

Картка 3

Виберіть один із запропонованих варіантів звертання. Свій вибір обґрунтуйте.

1. («Пане, добродію, колего, громадянине, товаришу, дядьку), там небезпечно»,—
поспішаючи за ним, сказав Єсипенко (Панас Мирний). *(Пане)*

2. «Доброго дня, (Якович, друже Свириде, Свириде Яковичу, пане голово). Просимо
до хати»,— легко вклонилася молодиця (М. Стельмах). *(Свириде Яковичу)*

3. «Це все через тебе, (добродійко Мотре, Мотре, пані Кайда- шенко, невісточко)!» —
вдарила до Мотрі кулаком об кулак

(І. Нечуй-Левицький). *(Невісточко)*

4. «Бачте, (пані і панове, шановна громадо, високоповажне добродійство, панове громадо, добрі люди, високо достойне зібрання, друзі)! Чула я, що ви мене клянете та проклинаєте» (Панас Мирний). *(Добрі люди)*

5. («Друзі, дорогі випускники, пані і панове, високоповажне добродійство, панове громадо, високо достойне зображення), не треба смутку! — трохи манірно вигукнула вчителька англійської, що зовні мало чим різнилась від випускниць.— Давайте краще голосно помріємо про ваше майбутнє» (О. Гончар). *(Друзі)*

IV етап змагання. Конкурс капітанів

Навести приклад вставного слова, що виражає:

1. Впевненість *(напевно, дійсно, справді, авжеж, безперечно, безумовно, без сумніву, звичайно, певна річ, правда).*

2. Невпевненість *(можливо, мабуть, здається, може, очевидно, треба думати, видно, певно, може бути).*

3. Почуття *(на щастя, на жаль, як на зло, на радість, як на біду, на сором, як навмисне, дивна річ, навдивовижу, нівроку, соромно сказати, шкода).*

4. Ввічливість *(пробачте, вибачте, будь ласка, дозвольте, чуєте, розумієте, знаєте, вірите, уявіть собі, зверніть увагу, зрозумійте).*

5. Вказівку на джерело повідомлення *(по-моєму, на мою думку, кажуть, як кажуть, мовляв, гадаю, з погляду..., як відомо, як указано, пам'ятаю).*

6. Послідовність викладу думок, зв'язок їх між собою *(по-перше, до речі, отже, по-друге, по-третьє, нарешті, зрештою, до речі, крім того, між іншим, значить, проте, однак, навпаки, інакше кажучи, таким чином, виходить).*

Хто швидше?

-Бліц-тестування (усна відповідь)

1. Звертання — це:

а) слово або словосполучення, яке виражає ставлення мовця до висловленого;

б) слово або словосполучення слів, що називає особу чи предмет, до якого безпосередньо звернена мова того, хто говорить або пише;

-7-

в) смислове і граматичне об'єднання двох або більше повнозначних слів.

2. На письмі вставні слова або речення, яким приділено особливу увагу, виділяються:

- а) комами;
- б) тире або дужками;
- в) комами й дужками.

3. Звертання може бути поширене:

- а) іменником у всіх відмінках;
- б) дієсловами минулого часу;
- в) узгодженим і неузгодженим означенням, прикладкою або й підрядним реченням.

4. Встановіть відповідність між вставними словами та значеннями, які вони виражають:

а) безумовно	1) почуття
б) отже	2) упевненість
в) гадаю	3) послідовність викладу думок
г) на сором	4) вказівка на джерело повідомлення

5. У вимові вставні слова виділяються:

- а) окличною інтонацією;
- б) знаком питання;
- в) невеликими паузами та інтонацією.

6. У реченні вставні конструкції найчастіше виділяються:

- а) комами;

- б) тире;
- в) дужками.

7. Найчастіше звертання може бути виражене:

- а) іменником у кличному або називному відмінку;
- б) займенником у всіх відмінках;
- в) прикметником у родовому відмінку.

8. Назвіть вставні слова і сполучення слів, які вказують на джерело повідомлення:

- а) певно, звичайно, може, імовірно;
- б) на думку..., кажуть, по-моєму;
- в) по-перше, по-друге, нарешті, з одного боку, до речі,

-8-

між іншим.

9. Усередині речення звертання виділяються:

- а) з обох боків комами;
- б) комами зліва;
- в) іншими розділовими знаками.

10. Звертання може бути:

- а) головним членом речення;
- б) другорядним членом речення;
- в) вставним словом.

11. Знайдіть речення зі звертанням:

- а) Це ж — справа твого серця, як ти сама колись говорила! (*О. Донченко*)
- б) Де ви — там завжди нещастя.
- в) На, Ласочко, це ти спіймала! (*Гр. Тютюнник*)

12. Укажіть правильне твердження:

- а) після підсилювальних часток о, ой перед звертаннями ставиться кома;
- б) звертання виконують синтаксичну роль членів речення;
- в) вставними називають слова (сполучення слів, речення), які виражають ставлення мовця до висловленого ним повідомлення.

Відповіді: 1 б, 2 б. 3 а, 4 (а - 2, б - 3, в - 4, г - 1), 5в, 6а, 7а, 8б, 9а, 10в,

Журі підбиває підсумки змагань.

V етап змагання Хвилинка перепочинку.

Слово вчителя

—Українська мова — скарбниця духовних надбань. Вона починається з маминої колиски, народної пісні, батьківського мудрого слова, тому з нею пов'язаний цілий спектр морально-етичних понять: щирості й добра, взаємної пошани і поваги, миру і злагоди, дружби й товариськості. Рідна мова єднає родину, веде юну душу у світ людських взаємин і стосунків, і весь цей світ виявляється у мові й через мову.

Конкурс на краще декламування текстів, віршів з прикладами звертань і вставних слів, пов'язаних із родинними стосунками (групи підтримки називають звертання, вставні слова).

ПОВАГА З МАЛКУ

Коли я часом чую, як підлітки, а то й молоді люди звертаються до батьків: «батьа», «папаша», «старик», «маманя», «мамаша» або

-9-

заочно називають їх «мої предки»,— мені робиться боляче і ніяково. Боляче за себе, ніби це стосується мене, і за тих, до яких так звертаються. Чому сьогодні часто з'являється зневага дітей до батьків, відчуженість між ними? Чогось подібного, принаймні в наших селах, ніколи не чули. В Україні не лише до батька, матері, діда, баби, а навіть подружжя, сусіди між собою зверталися на «Ви». Любов і повагу до батьків, старших, як і працьовитість, гідність, релігійність у наших родинах, виховували змалку (*Л. Орел*).

ПРЕКРАСНІ ЗВЕРТАННЯ

Є в нашій мові прекрасні звертання,

Добрі і щирі, чудові слова.

Тими словами усяк без вагання

Маму найкращу свою назива:

Мамо; матусенько, мамочко, ненько,

Матінко, усміх твій ніжний ловлю.

Мамонько рідна, моя дороженька,

Я над усе тебе в світі люблю.

Декламування вірша учнями.

У спілкуванні людям личить те, Що народ від серця зичить.

(Д. Білоус)

Рольове виконання уривка з байки Л. Глібова «Зозуля і Півень»

— Як ти співаєш, Півне, веселенько...

— А ти, Зозуленько, ти, зіронько моя,

Виводиш так і жалібненько, що іноді аж плачу я...

Як тільки що почнеш співати,

Не хочеться й пшениченьки клювати,—

Біжиш в садок мерщій...

— Тебе я слухала б довіку, куме мій,

— Аби б хотів співати...

— А ти голубонько, ти, кралечко моя.

— Поки співаєш на калині,

То й весело мені, і забуваю я

Свою недоленьку, життя своє погане

Та безталанне...

...як гляну я на тебе — така ти невеличка,

Моя перепеличко,

-10-

А голосок-то який!

Тонесенький, малесенький такий...

Куди той соловей годиться?

— Спасибі, братику, за добре слівце,

Як не кохать тебе за це?..

VI етап змагання

Ситуативна гра «Чи комунікабельна ти людина?»

Скласти діалог на одну із запропонованих ситуацій, використовуючи звертання,

вставні слова.

Діалог

У картинній галереї

—Маріє, подивись на ці картини!

—Здається, це ілюстрації до творів Т. Г. Шевченка.

- Скоріш за все. Тут і його портрет...

— О, це, мабуть, його хата..

— А це, без сумніву, Кобзар, якого він уявляв у своїх творах.

- Дивись, Аню, а ця картина нагадує мені твір

Т. Г. Шевченка «На панщині пшеницю жала». Дійсно!

На картині все так, як у тому вірші:

І сниться їй той син Іван І уродливий, і багатий,

Не самотній, а самотній, На вільній бачиться, бо й сам

Уже не панський, а на волі...

—Справді, ми ж це вивчали!

—Напевно, ця покріпачена жінка звертається до сина:

«Спи, мій малесенький, спи, любий синочку, набирайся сил»...

--Це мій найулюбленіший твір Шевченка!

—Ой, Маріє, вибач, але мені вже час до бібліотеки!

—Було приємно з тобою поспілкуватися.

—До побачення.

(Журі повідомляє оцінки змагань.)

Підсумок уроку.

Бесіда

—З якою інтонацією потрібно читати речення зі звертанням, вставним словом?

--Як ви думаєте, в яких стилях найчастіше вживаються звертання, вставні слова?

—Для чого в художніх творах письменники використовують звертання, вставні слова?

VII етап змагання

Домашнє завдання

Скласти твір (запропонована ситуація з використанням звертань, вставних слів).

БІЛЯ ПАМ'ЯТНИКА! Г. ШЕВЧЕНКА

«Панове, погляньте, будь ласка, на цей пам'ятник...» — екскурсовод вказує на мармурову статую Кобзаря. Його голос стає тихішим, чується схвильованість. Усіх присутніх, без сумніву, переповнюють емоції. Авжеж, це він — геній української літератури, улюблений письменник Т. Г. Шевченко. Люди замовкають, згадуючи, напевно, рядки з його віршів: хто з- «Заповіту», інші з «Мені тринадцятий минало»... Ллється вода в річці, з високості долинає пташиний спів. А Тарас ніби говорить тихим голосом:

Думи мої, думи мої, лихо мені з вами,

Нащо стояли на папері сумними рядами?

Душа, признатися, переповнюється емоціями, захоплено і натхненно тремтить...

«Підійдіть, шановні, ближче,— це пам'ятник, зверніть увагу, теж відомого українського письменника...» Екскурсія відходить до іншого пам'ятника. А я, причарована побаченням і почутим, стою біля Кобзаря і думаю, що в Україні своїй,

Славній, вольній, новій,

Ми тебе не забули, Тарасе!

Українські історичні пісні та думи

Урок у 8 класі

Мета: узагальнити та систематизувати знання учнів з теми; виявити рівень знань, умінь та навичок школярів з метою контролю та корекції; навчати грамотно висловлювати свої судження щодо прочитаного; сприяти розвитку пам'яті, логічного та образного мислення; виховувати почуття пошани до героїчного минулого нашого народу, патріотизм, любов до книги.

Обладнання: книга О. Субтельного «України історія», портрети оспіваних історичних осіб (Івана Сірка, Богдана Хмельницького, Устима Кармалюка, Максима Залізняка, Марусі Чурай), аудіозапис пісні Марусі Чурай «Розпрягайте, хлопці, коні», ілюстрації до історичних пісень та дум, малюнки учнів, словники, тестові завдання, комп'ютери, мультимедійна дошка, алфавіт.

ХІД УРОКУ

I. Організаційна частина

Привітання учнів з побажаннями удачі та успіхів у ході перевірки набутих знань з вивченої теми.

II. Повідомлення теми й мети уроку, мотивація навчання

1) Діти визначають тему уроку, розшифрувавши запис цієї теми на дошці. Кожна цифра позначає порядковий номер літери в алфавіті.

Українські 12, 22, 23, 19, 21, 11, 28, 18, 12 20, 12, 22, 18, 12 та 6, 24, 17, 11.

2) Наголошення на значущості теми для мотивації навчання.

III. Узагальнення й систематизація знань учнів

з використанням поточного оцінювання

-2-

1. Інструктаж про форму проведення уроку

— Проведемо урок у формі усного журналу під назвою «Українські історичні пісні та думи».

2. Робота в групах

1) Поділ учнів на такі групи: журналісти, літературознавці, історики, артисти.

Учитель — головний редактор журналу.

Визначення завдання літературознавцям: знайти в тлумач- ному словнику і зачитати лексичне значення слова *журнал*. *Журнал* (фр, слово) — це періодичне видання, один із засобів масової інформації і пропаганди, що впливає на громадську думку

3) Профорієнтаційна робота.

— Люди яких професій створюють журнали? (*Відповіді дітей*).

4) Словникова робота.

Слова *журналісти, художники, редактор, коректор, дизайнер* записати в учнівські словники і запам'ятати їх написання. Скласти по можливості речення з кожним словом.

3. Робота над створенням першої сторінки журналу «Історія виникнення українських історичних пісень»

А пісня — це душа. З усіх потреб потреба, Лиш піснявсерці ширить межі неба, На крилах сонце сяйво їй лиша — Чим глибше пісня, тим ясніш душа.

Іван Драч

1) Надається слово групі журналістів. Використання **інтерактивного прийому «Мікрофон»**.

Журналісти повинні сказати:

а) Українські історичні пісні — безмежний світ героїства і краси, потужна хвиля почуттів, загадкова скарбниця мрій і сподівань людей, які їх складали.

Виникли історичні пісні ще в сиву давнину, коли жили козаки, коли на Україну досить часто навідувалися татарські завоювники, коли страшним Чорним шляхом тяглися валки уярмлених людей, гнаних нагаями з сириці.

б) Ці пісні вічні, як саме людське життя. Примандрувавши до нас із далекого минулого, вони і зараз торкають струни наших сердець, збуджують уяву, тривожать душу. Бо в цих піснях не лише історія волелюбного народу, у них — мудрість, честь, гордість,самоповага і любов.

в) Основна тематика історичних пісень — боротьба з турецько-

-3-

татарськими і польськими загарбниками, із соціальним та національним гнітом.

г) Основні особливості історичних пісень — це стислість, влучність, змістовність тексту, висока поетичність мови, віршована форма, відповідність характеру мелодії, змістові пісні. Існує кілька варіантів однієї й тієї самої пісні.

2) Літературознавці дають визначення історичної пісні.

Історичними піснями називаються пісні, в яких зображено важливі події минулого та видатні особи.

3) Використовується метод «Мозковий штурм».

Діти дають відповідь на проблемне питання: Чи припинився зараз процес створення історичних народних пісень? Чому ви так думаєте?

4) Учитель оголошує оцінки учням за створення першої сторінки журналу.

4. Робота над створенням другої сторінки журналу «Пісні про славних лицарів України»

1) Надається слово артистам. Учень читає напам'ять текст історичної пісні «Зажурилась Україна, бо нічим прожити».

2) Аналіз змісту прочитаного тексту літературознавцями, бесіда.

— Про які часи йдеться в пісні? (*Часи турецько-татарських набігів, про це свідчать слова: орда, полки, турок, козак*).

— На які смислові та настроєві частини можна поділити пісню? (*Опис тяжкого становища людей в Україні, заклик до боротьби*).

— Який провідний мотив пісні? (*Непокора, віра в можливість перемоги*).

3) Пригадування імен історичних осіб, оспіваних у народних історичних піснях.

Слово історикам. Розповідь про Івана Сірка.

Іван Сірко — кошовий отаман Запорозької Січі. Талановитий воєначальник, уславився походами проти Кримського ханства, визволенням багатьох невольників. Іван Сірко був учасником Національно-визвольної війни українського народу 1648—1654 років під проводом Богдана Хмельницького.

4) Виразне читання тексту пісні артистами «Та, ой, як крикнув же та козак Сірко».

5) Літературознавці розповідають про використання в цій пісні

образу-гіперболи «туман поле покриває» - образ, який свідчить про величезну козацьку силу, що здатна розгромити ворога.

Образ-символ «орли та із Січі вилітали». В образі орла народ бачив справжнього лицаря — гордого, відважного, сильного й красивого.

6) Бесіда про Богдана Хмельницького, розгляд портрета. Історики розповідають про нього.

Це уславлений гетьман Запорозького війська, визначний політик, державний діяч і дипломат. Аби звільнити Україну від польського панування, Хмельницький вирішив піти навіть до спілки з татарами. Ці тимчасові союзники і допомогли розгромити ворога.

<Чи не той то хміль»,

7) Виразне читання тексту пісні короткий аналіз змісту пісні.

У пісні Богдан Хмельницький порівнюється з хмелем. Цю рослину знищити практично неможливо. Отак і Хмельницький виступає непереможеним, людиною, яка не боїться ворога, упевнена у своїй перемозі. Хмельницький твердо знає, як треба діяти.

8) Розповідь істориків про діяльність Устима Кармалюка та Максима Залізняка.

Устим Кармалюк — кріпак поміщика Пигловського. Не витримавши знущань і ставлення до людей, як до худоби, він втік і розпочав повстанську боротьбу в 1813 році на Поділлі. Він зібрав під своє керівництво близько 20 тисяч повсталих селян і почав відкриту боротьбу з панами. Його чотири рази засиляли до сибірської каторги. Кармалюк не боявся смерті, відбирав добро тільки у багатих і наділяв ним бідних.

9) Запитання.

— Як називається історична пісня про Устима Кармалюка?

10) Вибіркове читання тексту пісні «За Сибіром сонце сходить», короткий аналіз змісту пісні.

Максим Залізник — це історична постать. З 14 років він потрапив на Запорозьку Січ. А до цього він був наймитом у пана. На Запорозькій Січі гартувався його характер. Пізніше він став ватажком Коліївщини — найпотужнішого

національно-визвольного повстання в історії України. За наказом імператриці Катерини II Залізняка було підступно захоплено, тавровано й заслано на каторгу до Сибіру. Залізник був улюбленцем народу, і це відчувається в пісні.

Евристична бесіда за запитаннями:

— Як називається історична пісня про Устима Кармалюка?

- А чи поділяєте ви думку Устима Кармалюка: «А так гроші розділивши, гріха я не маю»?

Чи можна назвати Кармалюка розбійником?

— Кого з героїв фольклору та героїв світової літератури нагадує Устим Кармалюк? (*Англійського розбійника Робін Іуда*).

— З чим у народній пісні порівнюється Максим Залізник? (*Із квіткою рожею*).

— Яке національно-визвольне повстання очолив цей хоробрий ватажок? (*Коліївщина*).

5. Робота над створенням третьої сторінки журналу

Хвилинка відпочинку.

Створення музичної сторінки журналу.

Завдання. Прослухати в аудіозапису пісню «Розпрягайте, хлопці, коні» і проаналізувати її зміст.

- Хто є автором цієї пісні ? (Маруся Чурай)

— Що ви знаєте про життя та діяльність Марусі Чурай?

Наступну сторінку нашого журналу я пропоную назвати «Незгасна зоря творчості Марусі Чурай».

6. Робота над створенням четвертої сторінки журналу

«Незгасна зоря творчості Марусі Чурай»

1) Історики розповідають про коротке життя Марусі Чурай.

Народилася Маруся поблизу міста Полтави в 1625 р. в сім'ї Гордія Чурая, козацького урядника. З дитинства Маруся була вразливою і соромливою.

«Вона не така, як усі діти»,— казали сусіди її матері. Любила слухати народні пісні і сама мала гарний голос.

Мініатюрно складена, невеликого зросту, струнка, з тонким станом, замисленими темно-карими очима під густими бровами — такою покохав її Грицько Бобренко. Та

не судилося Марусі простого жіночого щастя. Коханий Грицько посватав не її, а Галю, яку порадила йому мати. Тоді горда Маруся й створила неповторну, сповнену людського болю пісню «Засвіт встали козаченьки». Співали цю пісню повільно, наповнюючи мелодію сумом і печаллю.

Учень-артист розповідає напам'ять текст пісні «Засвіт встали козаченьки».

2) Учитель-редактор узагальнює сказане учнями про життя й творчість Марусі Чурай.

Використання інтерактивного прийому **«Мікрофон»**.

Дати відповідь на проблемне питання «Зрадити в житті державу — злочин. А людину — хіба можна?»

Хто знає прислів'я про роль народної пісні в житті людини?

3) Оцінювання роботи учнів у групах за четверту сторінку журналу.

7. Робота над п'ятою сторінкою журналу «Українські народні думи»

1) Літературознавці розповідають, що думи — це такий жанр усної народної творчості, який мають лише українці. Думи мають свою тематику і художню специфіку, манеру виконання.

Дума --це великий за обсягом пісенно-оповідний твір про важливі історичні події чи героїв цих подій. Кожна дума має три основні частини: заспів, основну розповідь, кінцівку.

У кінці кожної думи є славослав'є, тобто хтось або щось прославляється.

Думи виконувалися народними співцями речитативом 'у супроводі кобзи, бандури чи ліри.

2) Художники демонструють малюнки кобзи, бандури, ліри.

3) Назвати основні особливості народних дум.

- Зображення важливих суспільних подій, фактів, видатних історичних осіб; певне дотримання правдивості життєвих фактів;
- невелика кількість дійових осіб;
- своєрідність побудови;
- особлива віршова форма;
- виконання речитативом під акомпанемент кобзи, ліри, бандури;
- усне поширення;

- варіантність тексту;
- великий обсяг як для фольклорних творів.

4)Словникова робота: *речитатив, акомпанемент*.

5)Оголошення оцінок учням за участь у створенні п'ятої сторінки журналу.

8. Робота над шостою сторінкою журналу«Тестування»

Перевірка здобутих знань, умінь та навичок.

1) Учні дають відповіді на запитання тестів за допомогою комп'ютера.

Комп'ютер виставляє оцінки.

2) Аналіз знань (оцінок комп'ютера).

IV. Підсумок уроку

1) Аналіз роботи учнів на уроці.

2) Використання інтерактивного методу «**Мозковий штурм**».

- Яка роль фольклору в житті людини?

— Назвіть синонім до слова *фольклор*.

- Назвіть жанри українського фольклору.

3) Заключне слово вчителя.

— Сьогоднішній урок я хотіла б закінчити словами нашого видатного земляка, великого Кобзаря Тараса Шевченка:

Наша дума, наша пісня Не вмере, не загине

От де, люде, наша слава, Слава України!

4) Оголошення оцінок учням за весь урок, виставлення їх у класний журнал.

V. Диференційоване домашнє завдання

1) Знайти й прочитати матеріал з історії про похід

Ігорів (4 учні).

2) Повторити основні жанри художньої літератури (4 учні).

3) Знайти в словнику літературознавчих термінів ви значення поеми (решта учнів класу).

VI. Установка на відпочинок

Слухання заспокійливої музики П. І. Чайковського «Пори року. Осінь. Жовтень».

VII. Організоване закінчення уроку